

آیت‌الله‌العظمی سبحانی

میرزای نائینی

اسوه اجتهاد نوآورانه

ومجاهدت سیاسی-اجتماعی

در خدمت امت اسلامی

آیت‌الله‌العظمی سبحانی در مراسم افتتاحیه همایش بین‌المللی میرزای نائینی در قم، اظهار داشتند: آیت‌الله میرزای نائینی (۱۳۵۵–۱۲۷۷ ق)، فقیهی برجسته و نوآور با حافظه‌ای قوی و تألیفاتی نظیر «تنبيه الأمة» و رساله‌های فقهی، نقش مهمی در حوزه نجف ایفا کرد. او با حمایت از مشروطه و دوری از تحریف آن، از منافع امت اسلامی دفاع کرد و فتوای تحریم انتخابات تحت نفوذ بریتانیا صادر نمود. شاگردانش، مانند آیت‌الله خویی آرای او را ثبت کردند. نائینی با تقوا، زهد و ابداعات اصولی، الگویی جامع برای علما و طلاب است.

متن کامل بیانات:

قال الله تعالى:

﴿يُزَيِّعُ اللَّهُ الدِّينَ آمَنُوا مِنْكُمْ وَالَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ دَرَجَاتٍ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ﴾ (مجادله/ ۱۱)

از فضلا و علمای محترمی که بر برگزاری این کنفرانس بزرگداشت برای محقق نائینیرحمۃ اللہ علیہ نظارت دارند، صمیمانه تشکر می‌کنیم. از خوش‌اقبالی است که برگزاری این کنفرانس با هزارمین سالگرد تأسیس حوزه علمیه نجف اشرف مصادف شده است. شیخ طوسی، ابوجعفررحمۃ اللہ علیہ، در سال ۴۴۷ هـ به این شهر مقدس مهاجرت کرد. او پیش از آن در بغداد، پایتخت عراق، جایگاه علمی والایی داشت و از شخصیت‌های برجسته‌ای بود که به او اشاره می‌شد.

برای گروهی دشوار بود که عالمی شیعی با شهرتی گسترده در علوم مختلف، چنین مقام والایی داشته باشد. از این رو، ناآرامی‌ها و فتنه‌ها بین دو طایفه شدت گرفت و دامنه آن به دستور طغرل‌بیگ، اولین پادشاه سلجوقی، گسترش یافت. او در سال ۴۴۷ هـ وارد بغداد شد و حملات شدیدی علیه شیعیان به راه انداخت. او دستور داد کتابخانه شیعیان، که توسط ابونصر شاپور بن اردشیر، وزیر بهاء‌الدین بویه‌ای تأسیس شده بود، به آتش کشیده شود. آتش فتنه حتی به شیخ طوسی و یارانش رسید و سلجوقیان کتاب‌های او و کرسی‌ای که برای سخنرانی استفاده می‌کرد را سوزاندند.

شیخ جاره‌ای جز پناه بردن به شهر علم، نجف اشرف، همراه با کتاب‌های باقی‌مانده و تعدادی از یارانش نداشت. در اینجا سؤالی مطرح می‌شود: آیا نجف در آن زمان زمینی خشک و خالی از سکنه بود یا شهری مانند دیگر شهرها با ساکنانی از اهل حرفه و علم؟

به نظر می‌رسد پاسخ دوم درست باشد و دلایل متعددی این را تأیید می‌کند. از جمله این دلایل می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

آیت‌الله اعرافی

میرزای نائینیرحمۃ اللہ علیہنماد عقلانیت مجاهدانه در اندیشه اسلامی

ادامه از صفحه ۳

سیره و کلام میرزای نائینی، تحلیلی و راه‌گشا بود

آیت‌الله اعرافی همچنین به مواجهه میرزای نائینی با شرایط سیاسی و اجتماعی اشاره و بیان کرد: مرحوم نائینی پس از جنگ جهانی اول زندگی می‌کرد؛ دوره‌ای که جهان اسلام متفرق شد و اثرات استعمار غرب به‌شدت مشهود بود. ایشان تحولات فکری و سیاسی غرب در قرن نوزدهم و بیستم را تجربه کرد و تحلیل نمود. هم‌زمان با شناخت تهدیدات استعمار و تهاجم افکار غربی، جایگاه و نقش جهان اسلام را درک کرد. نائینی با این آشننگی‌ها و چالش‌ها مواجه شد و در عین حال، مرد زمانه خود باقی ماند. تحلیل‌گر و راه‌گشا بود و توانست، اصول و قواعد فقهی و سیاسی اسلام را در پاسخ به مسائل نوین تبیین و استوار سازد.

وی همچنین با اشاره به جایگاه رفیع میرزای نائینی در عرصه‌های سیاسی و اجتماعی گفت: این مرجع بزرگ و عالم والامقام، چه در زمانی که در کنار میرزا شیرازی بود، چه در دوره حضور در کنار

طوسی تفسیر «تبیان» خود را در نجف تألیف کرد و هرکس در آن تأمل کند، می‌بیند که او از بسیاری از مؤلفان شیعه و سنی مانند طبری، زجاج، فراء، ابوعلی جبائی و علی بن عیسی رفائی در تفسیر آیات قرآن نقل کرده است. این نشان‌دهنده وجود کتابخانه‌ای غنی در نجف است که شیخ طوسی از آن بهره برده، و بعید است که او این کتاب‌ها را خود از بغداد به نجف آورده باشد. خلاصه سخن این است که شیخ طوسی بنیان‌گذار دانشگاهی جهانی بود که تا امروز همچنان درخشان باقی مانده و هزاران نفر از حاملان علوم و تخصص‌های مختلف از آن فارغ‌التحصیل شده‌اند، از جمله محور بحث ما، یعنی محقق میرزای غروی نائینی. برای اشاره به مراحل مختلف زندگی او، مقاله خود را به بخش‌های متعددی تقسیم می‌کنیم.

۱. زندگی و پرورش در زادگاهش

میرزای نائینی در سال ۱۲۷۷ هـ در شهر نائین متولد شد. او مقدمات و برخی از علوم اولیه را در همان شهر آموخت و در سال ۱۲۹۳ هـ به اصفهان مهاجرت کرد. در آنجا فقه را نزد شیخ محمدباقر اصفهانی، اصول را نزد میرزا ابوالمعالی کلباسی، و حکمت و کلام را نزد شیخ جهانگیرخان قشقایی فراگرفت، و همچنین نزد دیگر علمای برجسته آنجا دانش آموخت تا جایی که بهره‌ای فراوان و سهمی عظیم از علم نصیبش شد.

۲. تحصیل در عراق

در سال ۱۲۹۳ هـ همراه با سید محمدباقر دورجنی به عراق مهاجرت کرد و در آنجا در درس‌های سید اسماعیل صدر و سید محمد فشارکی اصفهانی شرکت کرد. سپس در درس‌های پیشرفته فقه و اصول نزد سید مجدد شیرازی حاضر شد و در اواخر، به عنوان کاتب و ویراستار برای او فعالیت کرد. او تا زمان درگذشت سید در سال ۱۳۱۲ هـ همواره در کنار درس‌های او بود. پس از آن تا سال ۱۳۱۴ هـ در سامرا ماند، سپس همراه با سید